

DEVELOPMENT OF VOLLEYBALL SPORTS DURING THE INDEPENDENCE DAY OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN.

Tursunov Mirshod Shodiyevich

Bukhara State University

3rd year student of the Faculty of Physical Culture.

Annotatsiya. Mazkur maqolada voleybol sport turi va O'zbekistonda voleybol sportining rivojlanishi haqida fikr-mulohazalar bildirildi.

Kalit so'zlar: voleybol, jamoa, parvoz qiluvchi to'p, maydon, partiya, himoya, to'siq.

Annotation. This article comments on the sport of volleyball and the development of volleyball in Uzbekistan.

Keywords: volleyball, team, flying ball, field, party, defense, set.

Аннотация В данной статье комментируется волейбол и развитие волейбола в Узбекистане.

Ключевые слова: волейбол, команда, летающий мяч, поле, партия, защита, сет.

Volleybol (ing . volley ball, volley — urib qaytarmoq va ball — ko'ptok) — jamoa bo'lib o'ynaladigan sport o'yini; o'rtasidan to'r bilan (erkaklar musobaqasi uchun 2,43 m va ayollar musobaqasi uchun 2,24 m balandlikda) bo'lingan 9x18 m li maydonchada o'ynaladi. Bir jamoa 6 kishidan iborat bo'lib, 2 jamoa o'ynaydi. O'yinchilar to'pni qo'l bilan urib, raqib maydoniga tushirishga harakat qiladilar. Ko'ptokni uch urishda raqiblar tomoniga o'tkazish lozim. Musobaqa 3 yoki 5 qur o'ynaladi. V. AQShda paydo bo'lgan (1895). Xalqaro federatsiya (FIVB; 1947 yil

asos solingan) ga 180 dan ortiq mamlakat a'zo. 1964 yildan Olimpiya o'yinlari dasturiga kiritilgan, 1949 yildan jahon birinchiliklari o'tkaziladi.

Voleybol O'zbekistonda 1920 yildan o'ynaladi. O'zbekiston Respublikasi 1991 yil Xalqaro Voleybol federatsiyasiga, 1992 yil Osiyo Voleybol konfederatsiyasiga a'zo bo'lib kirdi. O'zbekistonda bu sport turi bilan 700 mingdan ortiq kishi muntazam shug'ullanadi. U maktablarda ommaviy tus olgan, jismoniy tarbiya bo'yicha dasturning ajralmas qismi hisoblanadi. Voleybol 1895 yilda Amerika qo'shma shtatlarining Massachusetts shtatidagi Xoliok shahrida yosh xristianlar ittifoqini jismoniy tarbiya bo'yicha rahbari pastor Vilyam Morgan tomonidan yaratilgan. U voleybol o'yinini oddiy, ko'p mablag' sarflamasdan tashkil etishni ko'zda tutib yangi o'yinning qoidalarini ishlab chiqdi. O'yin nomini avvaliga mintonett deb nomladi.

1896- yilda Springfield shahridagi kollej direktori doktor Alfred Xalsted bu o'yinga "voleybol" deb nom berdi. "Voleybol" inglizcha so'z bo'lib, o'zbek tilida "parvoz qiluvchi to'p" degan ma'noni bildiradi. 1897 yilda tadbiiq etilgan ba'zi bir o'yin qoidalari quyidagicha edi: 1. Maydoncha chegaralari 7,6 x 15,1 m 2. To'rning o'lchamlari 0,65 x 8,2 m, balandligi 198 sm 3. To'pning vazni 340 g, aylanasi 63,5 – 68,5 sm 4. O'yinchilarning soni chegaralanmaydi va hokazo. 1895-1920 yillar voleybol o'yini rivojlanishining birinchi bosqichi bo'lib hisoblanadi. O'yinning boshqa davlatlarda vujudga kelishi va rivojlanishi quyidagicha: 1900 yil – Kanada, 1908 yil – Kuba, 1909 yil – Puerto-riko, 1910 yil – Peru, 1917 yil – Braziliya, Urugvay, Meksika, Osiyoda 1900-1913 yillar – YAponiya, Kitay, Filippinda, 1914 yil – Angliya, 1917 yil – Fransiya. Voleybol o'yinining sobiiq ittifoqda vujudga kelishi va rivojlanish tarixi Voleybol sobiiq ittifoqda 1920-1921 yillarda o'rta Volga (Qozon, Nijniy Novgorod) nohiyalarida tarqala boshladi. 1922 yildan boshlab voleybol Vseobuch (Umumiy harbiy tayyorgarlik) tarkibiga kiritildi. Moskvada voleybol bilan muntazam shug'ullanishga san'at va teatr vakillari kirishdilar. 1923 yilda tashkil etilgan «Dinamo» jamiyati sportning boshqa turlari bilan bir qatorda voleybolni ham targ'ib qila boshladi. Xuddi shu

yillarda voleybol Uzoq SHarqda – Xabarovsk va Vladivostokda paydo bo‘ldi. 1925 yildan esa Ukrainada ham rivojlana boshladi. SSJIda jismoniy tarbiya va sportning keyingi taraqqiyoti uchun RKP/b/ MK 1925 yil 13 iyul qarori katta ahamiyatga ega bo‘ldi. Unda ommani tarbiyalashning samarali usullaridan biri bo‘lgan jismoniy tarbiya va sportni keng rivojlantirish zarurligi uqtirib o‘tildi. Markaziy qo‘mita qarori voleybolning tobora taraqqiy etib borishiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Sovet voleybolchilari o‘z oldilariga mamlakatda voleybolni ommalashtirish, tarbiyaviy ishlarni kuchaytirish, texnika va taktikani mukammallashtirish, o‘yinchilarni har tomonlama jismoniy tayyorgarligini yuksaltirish kabi qator vazifalarni qo‘ydilar. Voleybol hamma erda tarqala boshladi. SHu bilan bog‘liq ravishda musobaqalarning yagona qoidalarini ishlab chiqish zarurati tug‘ildi. 1925 yilning yanvarida Moskva jismoniy tarbiya kengashi voleybol bo‘yicha musobaqalarning birinchi rasmiy qoidalarini tuzib tasdiqladi. To‘rning balandligi – ayollar uchun 2 m 20 sm va erkaklar uchun – 2 m 40 sm qilib belgilandi. Ayollar jamoalarida o‘yin 15 x 7,5 o‘lchamli maydonchada o‘tkaziladigan bo‘ldi. 1926 yilda Moskvada yangi qoidalar asosida birinchi musobaqalar o‘tkazildi. 1927 yildan voleybol bo‘yicha Moskva birinchiligi muntazam ravishda o‘tkazila boshladi. «Sobiq Ittifoqida» birinchi bosmadan chiqarilgan voleybol bo‘yicha maxsus adabiyot 1926 yilda 9 paydo bo‘ldi va u «Voleybol va mushtlar jangi» deb nom olgan edi. Uning mualliflari S.V.Sisoev va A.A. Marku...edi. 1926 yilda yana bir qator muhim voqealar bo‘lib o‘tdi, ya’ni voleybol Butunittifoq jismoniy tarbiya kengashining o‘yinlar sho‘‘basi voleybol bo‘yichamusobaqalarning yagona qoidalarini tasdiqladi.

O‘yin uch yoki besh partiyadan iborat bo‘lib, har bir partiya 15 ochkogacha davom etadi. Agar ochkolar 15:15 bo‘lsa, o‘yin 17 ochkogacha davom etadi. So‘nggi partiya (3- va 5-)da o‘yin hisobi “taym-brek” asosida olib boriladi. YA’ni o‘yindagi har bir harakat natijasiga qarab to‘pni o‘yinga kiritish huquqi qaysi jamoada bo‘lishidan qat’iy nazar jamoaga mag‘lubiyat yoki g‘alaba keltirishi mumkin. Hal qiluvchi partiyada o‘yin 2 ochko farq qilguncha davom etadi. O‘yin

jarayonida texnik malakalarni bajarishdagi xatolar: – To‘pni o‘yinga kiritishda: agar irg‘itilmasdan to‘g‘ridan to‘g‘ri “qo‘ldan” urilsa; – To‘pni o‘yinga kiritishda belgilangan chegara chiziqlarini bosish, to‘p irg‘itilsayu, lekin urilmasdan tanaga tegsa va hokazo; – To‘pni uzatishda: to‘p kaftga tegsa – ilib otilsa, ikki qo‘l kema-ket tegsa yoki ham tanaga, ham qo‘lga tegsa va hokazo; – Zarba berishda: tana va tana qismlarini to‘rga tegib ketishi (9 metrli belgilangan chegara oralig‘ida), qo‘nish vaqtida oyoq o‘rta chiziqdan butunlay o‘tib ketsa, raqib tomonidagi to‘pga tegilsa va hokazo. Himoyada: – To‘pni qabul qilishda: agar to‘pni uzatishdagi xatolar bo‘lsa; – To‘siq qo‘yishda: zarba berishdagi xatolar bo‘lsa, ochko olishdan yoki to‘pni o‘yinga kiritish huquqidan mahrum qiladi. Bu odatda raqib jamoasi o‘z xizmatini ko‘rsatgan yoki hujum qilgan, darhol himoyalanish uchun to‘pni erdan tegizishning oldini olganidan keyin darhol ishlab chiqarilgan o‘yin. Buning eng keng tarqalgan pozitsiyasi , unda hujumchi kuchli hujumni o‘tkazgandan so‘ng to‘pni yaxshiroq nazorat qiladigan, to‘pni yaxshi sharoitlarda (jamoaning markazida o‘ynagan o‘yinchi) . Bu odatda ikkala qo‘l bilan ham boshlanadi va hujumdan oldingi o‘yin bo‘lib, kimdir to‘pni raqib tomonga yuborish uchun so‘nggi harakatni amalga oshirishi uchun tarmoqqa yaqinlashish uchun yuboriladi. Hujum yoki kesish o‘yinchi raqib maydoniga so‘nggi tegishi vertikal sakrashni va raqib maydonining tagida taranglikda etarli kuch bilan zarba berib turganda beradi. Aktyor hujumga qanchalik ta’sir o‘tkazsa, to‘pni raqib maydoniga yuborish imkoniyati shunchalik katta bo‘ladi, bu esa blokirovkadan qochishga yordam beradi. Barcha futbolchilar faqat to‘pni raqib maydoniga sarlavha yoki teginish bilan yuborishlari mumkin bo‘lgan liberodan tashqari hujum qilishi mumkin .

Voleybol o'yin maydonchasi to'rtburchaklar shakliga ega, standart o'lchami to'qqiz metrdan o'n sakkiz metrga teng. O'yin maydonidan so'ng darhol erkin zona boshlanadi, u quyidagi o'lchamlarga ega: ikki tomondan masofa maksimal besh metr, old tomondan esa maksimal sakkiz metr. O'yin maydonining balandligi kamida o'n ikki yarim metr bo'lishi kerak. Erkin zonada almashtirish uchun maydon, chetlatilgan o'yinchilar uchun zaxira o'rindig'i va to'p uchun mo'ljallangan

joy mavjud. Butun sayt chiziqlar bilan bo'lingan. U yarmiga bo'lingan: har bir jamoaning o'z qismi bor. Hujum uchun zona ajratilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Usmonxo'jaevT, Xo'jaev.F.«Harakatli o'yinlar»Toshkent O'qituvchi 1992 y 15.
- 2.AbdullaevA., XonkeldievSH. Jismoniy tarbiya asoslari va metodikasi Toshkent., O'zbekiston Davlat jismoniy tarbiya instituti, 2005 yil - 300 b. -66
- 3.Xo'jaevF, RaximqulovK.D, NigmanovB.B 12.«Sport va harakatli o'yinlar va uni o'qitish metodikasi» TDPU nashriyoti Toshkent 2008
- 4.Xo'jaevF, Raximqulov K.D, NigmanovB.B «Harakatli o'yinlar va uni o'qitish metodikasi» CHO'lpon nashriyoti Toshkent 2011 5.TulenovaX.B., MalininaN.N., InozemtsevaL.A.